

De Ziel van de Gilden

(originele schrijver: Koos van Elderen)

In 779 liet Karel de Grote een wet afkondigen, waarin hij waarschuwde:

“Niemand zal de euvele moed hebben een eed af te leggen, waarmee men placht zicht te verbinden aan een Gilde. Welke ove reenkomen er ook gemaakt worden in die Gilde, niemand mag door een eed geldelijke bijdragen betalen voor noodgevallen zoals scheepsramp en branden.”

Zoals alle grote bazen, die absolute macht in handen hebben, kon Karel de Grote niet dulden, dat kleine baasjes hem voor de voeten zouden lopen, in de ogen van Karel waren alle Gilden die kleine zelfstandige baasjes, die eigenzinnig als ze waren, zijn plannen wel eens lelijk zouden kunnen dwarsbomen. Dat verdraagt een absolute vorst nooit ofte nimmer.

De Gilden moesten verdwijnen....

Uit de tekst blijkt, dat Karel een eigenaardige kijk had op de Gilden. Of nog beter, hij kende alleen een soort afgietsel van die Gilden, waarover wij het hier hebben. Vooral in de kuststreek van Frankrijk waren volkslegertjes ont staan om zich te weren tegen aanvallen en strooptochten vanuit zee. Om zich te kunnen weren tegen piraten en invallen van vreemde volkeren had de bevolking het heft in eigen hand genomen. Ze had een burgerwacht opgericht en een volksverzekering. Dat Karel niet helemaal ongelijk had is daarna wel gebleken, want Karel heeft zelfs de Noormannen weten te ontmoedigen met zijn eigen officiële krijgsmacht.

Omdat Karel met zijn neus op deze zogemaande Gilden zat en niet verder keek dan zijn neus lang was, verkeek hij zich ook op de echte Gilden. Hij haalde met dit verbod zich heel wat moeilijkheden op de hals.

Want..... verder in het noorden van zijn rijk leefden honderden Gilden die trouw gebleven waren aan hun herkomst en heel anders van karakter waren. Dat gedeelte van zijn land heette: “*Fleanderland*”. Het was het gebied dat lag tussen de kust en de Maas. Het strekte zich uit van Brugge tot aan Maastricht en van Duinkerken tot aan s’Hertogenbosch. Het was een dun bevolkt land bezaaid met kleine gehuchtjes. De bevolking leefde er in een goed georganiseerd stam verband. Wat de naam ook mocht zijn van deze stammen, ze hadden hun levenswijze dan ook georganiseerd naar oud-Germaans gebruik.

Om zekere zin zou men deze levenswijze “*Gilde*” kunnen noemen. Centraal in het leven van de bevolking stond “*de offermaaltijd*”. Dat heette in haar taal “GILDAN”. Oorspronkelijk betekende dat woord “BIJDRAGE”, de bijdrage aan de offermaaltijd. Later betekende het woord: “*Alles wat met die offermaaltijden te maken had, dus ook de mensen die het organiseerden*”.

Deze offermaaltijden werden gehouden bij alles wat maar te vieren viel. En deze mensen hadden heel wat te vieren. Zij hadden hun Goden, vele Goden zelfs. Want die Goden waren een deel van de natuur. En de natuur is grillig en heeft vele gezichten. Elke God of Godin trok op zijn of haar manier aan de touwtjes van de natuur.

De mens was erg afhankelijk van de natuur. Een vruchtbare zomer bracht eten op de plank. Daarvoor had men dan wel de zon en zachte regens nodig. Een zachte winter betekende

minder kou lijden. Anderzijds betekende storm en onweer dat vaak de oogst vernietigd werd en de rivieren uitwasten tot binnenzeeën

Men moest dus wel proberen de machtige Goden goed gestemd te houden. WODAN, de Grote, moest zijn dwergen en boze geesten in bedwang houden. DONAR, de Geweldige moest niet kwaad worden, zodat hij met zijn hamer vuur en bliksem door de hemel joeg. De lieveling van het volk was FREYA, de godin van de lente en de vruchtbaarheid. Zij stond wel in hoog aanzien van de "Gilden".

Vier eeuwen lang hadden de Romeinen op papier dit "*Fleanderland*" toegevoegd aan het grote roomse rijk. Maar ze hadden nooit vat gekregen op de mensen en hun invloed op de bevolking was maar heel klein geweest. De Romeinen hadden een grote weg aangelegd van Boulogne naar Keulen. Op die weg lagen Tongeren, Maastricht en Doornik, de drie steden die in Fleanderland zich onder de Romeinen hebben kunnen ontwikkelen.

Deze weg is oorspronkelijk te taalgrens geworden tussen het Franssprekende gedeelte en het Nederlands. Dat kwam omdat boven die grens de Romeinen zich nooit hebben thuis gevoeld. Buiten de gevechten met de Romeinen hebben de stammen weinig contact gehad met de zuidelijke cultuur.

Zo bleven zij buiten de ingrijpende invloed van de Romeinse leefgewoonten en konden tamelijk rustig verder leven op hun eigen manier. De gehuchtjes waren gevestigd op hoog gelegen stukjes grond, op bulten tussen moeras en het vaan. Het liefst had men een plekje bij een riviertje en bij de bossen. Bij het riviertje vond men de weiden voor het vee en vruchtbare grond voor de akkerbouw. De rivieren waren rijk aan vissen en hengelen was toen niet alleen aangenaam tijdverdrijf. De bossen en de hei leverden het materiaal om hutjes te bouwen en er was voldoende kreupelhout om de etenspot te verwarmen.

De mensen waren aangewezen op de natuur, maar ze wisten er dan ook alles van te gebruiken. Het leem uit de waterputten leende zich om er potten van te bakken en de wortels van het buntgras was zo taai, dat er degelijke schuurborstels mee gemaakt konden worden. Het was dus noodzaak een goed plekje uit te zoeken om te kunnen overleven. Maar niet alle plakjes waren even goed. Er waren steeds weer kapers op de kust. Wie een goed plekje had moest het ook zien te verdedigen. Er was altijd wel iemand die je van de bak wilde bijten.

In de tijd van Karel de Grote waren de Romeinen al een paar honderd jaar uit onze streek verdwenen. Men kon weer vrij gaan en staan waar men wilde. Behalve dan, als iemand je voor was geweest. Dan moest je vechten voor je plekje. Zo heeft er heel wat gebakkeleid onder de stammen plaats gevonden. Men moest zijn tanden kunnen laten zien. Daarom was het zo belangrijk, dat je plekje goed verdedigbaar was en het niet al te veel op viel. Men moest in de stam er ook voor zorgen dat er weerbare mannen waren. Die in de tijd van nood bedreven waren met het schieten met pijl en boog, het werpen met speer en bijl of gewoon sterk genoeg waren om een worstelpartijtje te beslissen. Dat vraagt oefening, dat vraagt training. En er is geen betere training dan regelmatig een onderlinge kamp te houden door allerlei spelen. Wie goed met wapens kon omgaan was zeer waardevol voor de stam. Hij werd geëerd en stond in hoog aanzien.

Hij mocht niet alleen mee praten, er werd ook naar hem geluisterd. Nu werd er in die stamgroepen heel wat afgepraat. De mannen kwamen bijeen om met elkaar de moeilijkheden en zorgen van de stam te bepraten. De voorzitter was het grijze stamhoofd die altijd het beslissende laatste woord had. Hij werd bijgestaan door wijze raadsleden en ... de

behendigste jonge mannen. In een dergelijke vergadering, ergens onder een eikenboom, ging de schaal met bier rond. Men dronk op de Goden; men toostte op de goede afloop van de besproken onder neming; men dronk er zijn verdriet weg, omdat men een gerechtzaak had verloren; of zijn ergernis, omdat men zo'n grote "GILDAN" bijdrage moest leveren.

Een steeds weer terugkerende zorg was het begraven van de doden. Was de overledene gesneuveld in de strijd, dan werden zijn roemheden breed uitgemeten; was hij verongelukt, dan kregen de "Goden" de schuld van zoveel pech. En dan werd de hele familie erbij gehaald om hem te kunnen plaatsen in de rij van de voorvaders, die voortleefden ergens in het rijk der Goden. De begrafenis op zich was geen weeklagende vertoning. Want: "wie uit de Algeest is geboren, zal tot Algeest wederkeren".

Voor hen was het een uitgemaakte zaak, dat de doden verder zouden leven, hoe dan ook. De doden kregen hun portie eten mee voor de lange reis naar dat andere gelukzalige land. De levende zaten bij de begrafenis met zijn allen aan "het offermaal". Dat moest goed geregeld en georganiseerd worden. Iedereen in het gehucht moest zijn bijdragen leveren. Want het was ook een beetje het feest van samenhang en eenheid. Er moest vlees zijn, erwten en bonen. Er moest pap gekookt worden van gerst en meel. Er moest bier worden gebrouwen en honing gezocht. Men had er heel wat mee te stellen.

De mensen hadden niet alleen een diepe eerbied voor hun doden, maar ze waren er ook een beetje bang van. Zolang zij nog niet begraven waren moest men zich voor de doden afschermen. Tussen de aarde en het lijk moest stro liggen en op het lichaam kwamen de stokjes te liggen met runnentekens (toverspreuken). Zo was de hele ceremonie met het feest een middel om de doden tevreden te stellen en ze koest te houden.

Een ander punt dat goed door gesproken moest worden was de toelating tot de stam en de vergadering. Want, van wie eenmaal was toegelaten, eiste men absolute trouw aan de stam en zijn welzijn. Ontrouw was de hoofdzonde van de stam. Er was geen lagere daad te bedenken dan verraad. Men moest onherroepelijk op elkaar aankunnen. De straf voor ontrouw was onbarmhartig de doodstraf. Menig ontrouwe vrouw of man is in het moeras gekieperd om erin te verdrinken.

Jongelui werden danig voorbereid voor ze zitting kregen in "DE GILDAN". Vreemden werden gewikt en gewogen voor ze in de kring werden opgenomen.

Van sommige stammen is een toelatingsceremonie bekend. Men trok een pol gras uit de grond, de kandidaat sneed zich in de vingers en liet het bloed in het kuiltje van die graspol druppelen. Dat deed dan een lid van de gemeenschap ook en zijn bloed vermengde zich in de aarde met het bloed van de kandidaat. Zo ontstond bloedbroederschap in de aarde zelf. Men hoorde bij de familiestam met alle rechten en plichten die daar aan verbonden zaten. Men kon rekenen op de stam, maar de stam eiste voortaan een onherroepelijke trouw van de kandidaat.

En de vrouwen dan?

Op het eerste oog lijkt het hele dorpsgebeuren een zaak van de mannen te zijn. Zij vergaderden, zij organiseerden, zij hielden rechtsspraak, zij trokken ten strijde en ze leken alle beslissingen in handen te hebben. Maar wie verder kijkt, krijgt de indruk dat de vrouwen de touwtjes in handen hadden. Als man en vrouw ruzie hadden met elkaar, dan zou geen man in het gehucht het in zijn hoofd gekregen hebben om zich daarmee te bemoeien; eenvoudig omdat er een vrouw in het spel was.

Het werd anders als een vrouw ontrouw bleek te zijn aan haar man. Want ... dan kwam ze meestal op het terrein van de andere vrouwen. Deze ontrouw werd weer heel zwaar gestraft. De religieuze diensten werden vaak geleid door priesteressen. En die hadden "de toekomst in handen".

Met allerlei toverspreuken; met het werpen van stokjes waar een geheimtaal in gekrast was; door het lezen in de ingewanden van offerdieren maakten zij uit of het wel zo verstandig was om de door de mannen genomen beslissingen uit te voeren. Of wat het juiste moment zou zijn voor de strijd; of dat men misschien maar beter van het gevecht zou afzien. Zonder de zegen van de vrouwen werd er niets ondernomen. De vrouwen bemoeiden zich niet met de plannenmakerij van de mannen en zij praatten niet mee in de vergadering. Maar in het dagelijks leven hadden de vrouwen een beslissende invloed op alles wat er in het dorp gebeurde. Daarbij was de mensenwereld niet een afspiegeling van de godenwereld? WODAN was dan wel een hele sterke oppergod en de goden deden allemaal wel heel stoer, de mensen moesten het vooral hebben van FREYA de Godin van de lente, van de vruchtbaarheid van de volle akkers en het visrijke water.

Zo kregen de vrouwen macht door de Godin die bij de mannen zo hoog stond aangeschreven. Alle wilde verhalen ten spijt, die willen dat onze voorvaders hun vrouwen desnoods "verdobbelden", hadden de mannen een grote eerbied en een respect voor hun vrouwen. De huwelijksrouw was onwankelbaar.

De Romeinse schrijver TACITUS zuchtte dan ook: *"Er wordt in Germanië meer bereikt door goede zeden, dan elders door wetten"*.

Naar een Nieuwe Tijd

Karel de Grote vergaloppeerde zich danig door oergilden simpelweg te verbieden door een wetje. Hij trof daardoor de gehuchten en dorpen in haar ziel. De diepgewortelde levenswijze van de dorpelingen, hun trouw aan de traditie, hun gebondenheid aan de plaatsgenoten, hun vertrouwen in hun goden, de gehechtheid aan het denken van hun voorvaders, dat alles kan men niet zomaar gewoon wegvagen door een beslissing van een vorst die de nieuwe tijd wil forceren.

Het moest botsen... en beiden partijen hebben het gemerkt. FLEANDERLAND verzette zich met hand en tand en de vorst schrok niet terug voor geweld en moordpartijen. Een zo diep gewortelde levensvisie van mensen is niet te veranderen door geweld. En zeker niet als deze visie gegrond wet is op "trouw aan de levensgewoonten van de voorvaders". Men kan wel zijn leven, maar niet zijn ziel verkopen.

*"Daz ist âne lougen, ich swour iu, edel wîp,
da zich durch wâgte êre und ouch den lip;
da zich die sêle vliese, das enhân ich nicht gesworn"*

*"Dat is een leugen, ik zweer U edele Vrouw,
dat ik durf wagen eer en ook het leven;
dat ik zijn ziel verlieze, dat kan ik niet zweren"*.

Nu had Karel toch al niet zo'n hoge dunk van die noordelingen van zijn rijk. In zijn ogen waren het barbaren, een dom en onbeschaafd volk waar de zweep over moest om ze manieren bij te brengen.

Karel werd nog in zijn mening gesterkt door de afgoderij en bijgeloof van dit volk. Hij had zich immers als voortrekker gemaakt van de nieuwe godsdienst: het Christendom.

In alle dichtbevolkte centra was deze godsdienst al doorgedrongen, maar in dunbevolkte streken hadden ze er misschien wel van gehoord, maar waren er niet door bekeerd. Karel heeft het ook niet meer mogen meemaken, dat de heidenen "*mensen op de hei*", werden beschaafd met het christendom. Daarvoor moest men wachten tot er voldoende monniken en paters het geduld konden opbrengen om door het modderland te baggeren of door de bossen te worstelen. Dan is Karel al een honderd jaar dood, maar de Gilden zijn nog springlevend.

Wel was er in de loop van de jaren ook twijfel gegroeid: de twijfel of die godenwereld, waarin man zo vast geloofd had misschien toch niet veel meer een product was van de fantasie dan van de werkelijkheid.

WODAN was helemaal niet zo geweldig meer en DONAR maakte met zijn donder ook al niet meer zo'n grote indruk. Tot in de kleinste gehuchten waren ideeën doorgesijpeld van een nieuw geloof. Schijnbaar was het mogelijk de verhouding tussen hemel en aarde op een heel andere manier te bekijken. In eerste instantie echter waren de mensen niet van plan er anders over te gaan denken. Het nieuwe geloof werd beschouwd als een nieuwlichterij, die de geesten zou gaan verpesten. Men wilde onder geen voorwaarde afstand doen van de geliefde feesten en plechtigheden, die het leven in de dorpen zo bepaalden. Maar dan staat er plots in het dorp of gehucht zo'n vreemde prediker. Hij komt een vreemd bizar verhaal vertellen, wil meteen WODAN en FREYA op de schroothoop gooien en alle heilige bomen omkappen. Gelukkig waren die predikheren verstandige mensen. Ze hadden al gauw door dat men de zielen van de mensen niet kon bekeren als men eerst niet *de ziel van Het dorp* voor zich wist te winnen. Trouwens, wat wil je als missionaris nog meer, dan dat men tot in het kleinste gehucht een goed georganiseerd gezag kan vinden. Het was duidelijk: win de Gilde voor de nieuwe denkbeelden en het pleit in het dorp is gewonnen.

Laat die vergaderende, pratende Gilde maar onder elkaar stoeien met nieuwe denkbeelden en dan komt met Godsgenade de rest van zelf. Nou...van zelf ging dat niet! Er zijn harde koppen. En diep gewortelde gewoontes zijn bijna onuitroeibaar. Natuurlijk waren er ook gunstige omstandigheden. Door het feit dat de mot zat in het geloof in eigen goden en de vele onzekerheden in het dagelijks leven, deed de mensen open staan voor andere zekerheden en een nieuw houvast.

Aan een volk dat zoveel waarde hechtte aan trouw en zijn hele levenswijze baseerden op broederschap, aan dat volk is het niet moeilijk uit te leggen dat mensen elkaar nodig hebben en elkaar moeten lief hebben in de geest van Jezus Christus. Voor wie zoveel eerbied heeft voor de doden en leeft in de overtuiging dat de dood niet het einde is, is het helemaal niet moeilijk te geloven in een hemel en een hel. Dat diepe gevoel dat er meer is tussen hemel en aarde: die levensvreugde, die zij uiting zocht in mooie ceremonies en plechtigheden, dat waren elementen waarmee het nieuwe geloof zijn kerk kon gaan bouwen en Een nieuwe Gilde.

De hele leefgemeenschap steunde op de Gilden, de Gilden moesten nu ook de steunpilaren worden van de kerk. Stap voor stap, of liever, boogje voor boogje werd een brug geslagen van de oergilde naar de kerkelijke Gilde.

Wat van het oude bruikbaar was, werd gretig aangepakt om het *te dopen* in de geest van de katholieke kerk. Zelfs de oude DONAR kreeg zijn plaatsje. Het toegewijde dier van DONAR was de bok. Men had deze donderende god niet meer nodig en men maakte er nu maar de duivel van, compleet met sik, horens en bokkenpoten. En de geliefde FREYA werd de wolken ingestuurd. Daar hoorde ze immers thuis. Maar nu zat ze op een bezemsteel en kreeg ze haar eigen zwarte katten mee. De kerk erkende de hoge waarde van de Gilden met zijn specifieke feesten en wist op wonderlijke wijze deze feesten om te toveren in christelijke uitingen van de religieuze ziel.

Bij de doop hoort ook een doopnaam.

O.L. Vrouwe, Sint Joris, Sint Sebastiaan, Sint Catharien, Sint Barbara, heiligen, die zoveel indruk gemaakt hadden juist door hun trouw aan het geloof en hun idealen. Hun namen werden fier in het Guldenvaan geschreven. Voortaan liepen de Guldenbroeders gewapend mee in de sacramentsprocessie: ze trokken mee de velden in om de akkers te zegenen *voor de vruchten de aarde*.

Deze gang naar het nieuwe geloof is niet overal even snel gegaan. Maar we mogen gevoelig aannemen dat bij de geboorte van een parochie, het Gilde in het gelid stond. Klaar om met verbetering de gelovigen te verdedigen zowel tegen rovers als ketterijen. Het Gilde met haar eed van trouw was een stevig fundament waarop de kerk van Christus gebouwd kon worden.

Met ploeg en wapen

We zijn nu aangekomen in de 13de en 14de eeuw.

Het Gilde had een zekere macht. Die macht bestond voor al in de eenheid en de trouw aan elkaar; het elkaar vasthouden en voor elkaar bestaan.

Broederschap was haar macht en kracht. In welke grond kon Christus gebod beter gedijen: *Bemin je evennaaste als jezelf*. Maar niet overal viel het zaad van het nieuwe geloof op zo'n goede grond. Zeker niet wanneer macht en geld als kunstmest gebruikt wordt.

Machthebbers van die tijd waren wel overgestapt naar het Christendom, maar hun onderlinge verdraagzaamheid was niet zo groot. Des te groter hun hebzucht. Zo vochten nog meer om een stukje moeras als men heden ten dage vecht om een olieveld. Men begon ook al een beetje verstand te krijgen van de waterhuishouding. Dat betekende nieuw land, vruchtbare akkers en sappige weiden. En dat was maar goed ook, want de bevolking begon danig te groeien. Rond 1400 wordt de *haakploeg* vervangen door een ploeg, die de aarde beter omwentelde. In 100 jaar tijd vervijfvoudigde de voedselopbrengst. Toch dreigde er een voedseltekort. Boevenbenden stroopten de streek af en stoorden de boeren in hun arbeid.

Maar dat was nog niets vergeleken bij wat de legers van de hoge heren aanrichtten. Ook zij waren niet vies van moorden, roven en plunderen. De steden werden vestingen, waar achter de legers zich veilig konden terug trekken. Wat doe je als arme heidekneuter als je telkens wordt lastig gevallen en beroofd? Men vlucht de stad in want daar is het veilig. Binnen de stad wordt het dan wel dringen met al die vluchtelingen. Landbouwgrond wordt bouwgrond. De stad kon zich steeds minder voeden en was aangewezen op de boeren buiten de muren voor zijn voedselvoorziening. Er dreigde een hongersnood door de toeloop naar de stad. Tussen de gevechten door hadden de machthebbers ook wel eens hun heldere blikken. Ze zagen het probleem van de voedselschaarste op hen afkomen. Men moest er alles aandoen om de plattelandslui in hun dorpen en gehuchten te houden.

Het was weer de brave gilde die het eerste in het vizier kwam. Men moest haar het erkende recht geven haar leefgemeenschappen te verdedigen en de kleine woonkernen veilig te maken. De overheden wilden maar wat graag de Gilden de verantwoordelijkheid voor deze veiligheid geven en ze wilden met genoegen het recht van de Gilden met hun handtekening bekrachtigen. Er werden overeenkomsten met de Gilden opgesteld. In “het Chartre”, de kaart, werden de plichten en privileges geregeld en de kleine en grote gezagdragers zetten er hun handtekening onder. De schuttersgilden waren geboren en het hanteren van de wapens kreeg in de Gilden een grotere aandacht. Vanaf toen tot heden konden en kunnen de Gilden onder elkaar wedijveren, hoe oud haar gilde wel niet is, want vanaf toen werden de Gilden officieel geregistreerd.

Jammer genoeg zijn heel veel oude kaarten verloren gegaan en is men al blij er een oude kopie van te bezitten. Maar wat doet er ook toe?

Lang voor dat de Gilden haar bestaansrecht kregen op papier, waren zij de steun en toeverlaat van de leefgemeenschappen. Eeuwen lang hadden zijn de leefgemeenschappen beschermd en haar belangen materieel verdedigd. Ze hadden de vrede in de woonkernen weten te bewaren en er het sociale leven geregeld.

In de rit en gewoonten hadden zij tot uiting gebracht wat ze diep in haar ziel geloofden en als waardevol beschouwden. Ze hadden haar doden vereerd om zich te binden aan haar voorvaderen. Ze hadden haar levensvreugde laten bruiken in hun feesten en spelen. Ze hadden al het goede in de oude gebruiken in stand weten te houden. Ze hadden elkaar kracht gegeven door eenheid en broederschap. In een woord: ze hadden kleur gegeven aan het dagelijkse leven.

Aan de leiband

Hoe tegenstrijdig het ook mag lijken, door de privileges en de officiële erkenning raakte de Gilden haar vrijheid kwijt. Voortaan moest zij in de pas lopen van de toevallige gezagdragers. Dat was ook het geval met de kerk. Het was de tijd dat men heel voorzichtig was, “de kat niet op het spek binden”. Feestvierende mannen die zicht kunnen bezatten, dat is in zich al risico genoeg. Dan moet men het vrouwvolk op een afstandje houden. Zo werd de goede invloed, die vrouwen steeds op de Gilden hadden, buitenspel gezet. En zo werden de gildendansen als zonodig verboden.

Toen de hervorming in Nederland het voortouw nam en “Fleanderland” onder protestantse gezag kwam, kwam het Gilde onder zware druk. Haar levensdrang werd aangezien als het werk van de duivel. Het gildenleven werd zoveel mogelijk terug gedrongen naar het gildenhuis of wat daar voor door moest gaan. Het wereldsgezag, dat de krijgshaftigheid gilde had gebracht, had steeds minder strijdbare mannen nodig. Boog en kruisboog waren al gauw nutteloze wapens. Er kwam een nieuwe gezagsstructuur en daar paste de Gilden niet meer in. Soms kreeg het Gilde nog een politietaak zoals begeleiden van veroordeelden naar de galg, maar spoedig had het Gilde geen officiële taak meer.

Als de Gilden op de dag van vandaag nog altijd best aan, ondanks dat vanaf Karel de Grote tot in onze moderne tijd men het Gilde vaak heel moeilijk heeft gemaakt, dan komt dat simpelweg omdat de Gilden meer zijn dan wapengekletter of uiterlijk showvertoon. Het ligt in de aard van de mens te vergroeien met het plekje grond waarop hij geboren is, zich vast te klampen aan het vertrouwde, zich geborgen te weten bij lotgenoten en zich verbonden te

voelen met een ver verleden. Omdat vandaar uit de voorvaderen hem het bestaan hebben gegeven. Dat verre verleden is nog niet dood.

Zo erkennen we in de Gilden de oude trekjes van de tijd, waarin ze geboren werden en begonnen te groeien. Een kandidaat, die wil toetreden bij de Gilden moet nog steeds de eed van trouw afleggen. Maar voordien zullen de Gildenbroeders oordel en of de kandidaat wel geschikt is. Dat trouw zijn aan het Gilde en elkaar is geen behoren bij elkaar. Het vraagt dat men werkelijk voor elkaar opneemt, elkaar helpt en zelfs elkaar terechtwijst. Dat uit zich dan op allerlei manieren: elkaar bijstaan bij ziekte en tegenspoed, samen feesten en belangstelling tonen bij huwelijk, geboorte van kinderen, jubilea, dan men echte aandacht voor elkaar heeft in vreugde en verdriet. Bij elke kringdag of wat grotere manifestatie van het Gilde wordt deze eed van trouw telkens weer herhaald; trouw aan God, Koning en Vaderland. Bij dat vaderland moet dan de klemtoon gelegd worden op “*Vader*”, het land van onze vaderen. Natuurlijk heeft het Gilde zich steeds weer moeten aanpassen. Ze heeft nuchter en soepel de stromingen van de tijd gevolgd. Elke nieuwe tijd heeft zijn nieuwe mogelijkheden en onmogelijkheden. Sommige tradities waren niet meer te handhaven, andere ontstonden. Maar steeds weer zocht de Gilden naar uitingen van verbondenheid met het wel en wee van de plaatselijke bevolking. De zwakken werden daarbij niet vergeten. Zoals heden ten dage elk jaar een liefdadigheidsfestijn wordt georganiseerd voor het gehandicapte kind. Het Gilde wordt gedragen door solidariteit met de naast omgeving met het eigen volk.

Een zwaarwegende gewoonte in het Gilde is het begraven van een gildenbroeder of –zuster met Gildeneer. Hier zijn we helemaal terug bij de oergilde, die zo’n groot respect had voor de doden en van de begrafenis een gebeurtenis maakte, die het hele dorp aanging.

In bijna alle gildenkaarten wordt dan ook uitdrukkelijk bepaald op welke wijze de Gildenbroeders hun medelid zullen begraven. Men wordt niet alleen dringend verzocht aanwezig te zijn in vol ornaat, in vele gevallen worden ook die broeders aangewezen, die de overledene naar het graf moeten dragen. Soms staat er een detail bij voor wanneer het gaat om een sterfgeval door de pest. Dan moet de familie de dode een tiental meters het huis uitdragen voordat de gildenbroeders het overnemen. Verder worden de overledene broeders elk jaar herdacht in de Eucharistieviering op de Teerdag van het Gilde. Hoe raar het ook mag blijken, de overledene zelf heeft ook nog verplichtingen. Soms moet hij zoveel pond was geven aan de kerk om kaarsen te laten branden op het Gildenaltaar. En vaak moet hij een aantal liters bier schenken aan zijn nog levende gildenbroeders. In enkele gevallen is de procedure rond de begrafenis zo uitgebreid vast gelegd, dat de gildenkenner J.A. Jollen opmerkt dat “*het lijkt op een reglement van een begrafenis onderneming*”.

Het zou werkelijk de moeite waard zijn een studie te maken van alle familietrekjes van de oergilde die door de eeuwen heen nog terug te vinden zijn in de Gilden van vandaag. Laten we op een van die trekjes ingaan: die men niet meer erkend om dat men er de achtergrond van vergeten is.

Het Vogelschieten

Het vogelschieten heeft de eigenaardige naam gekregen van “papegaai” schieten. De Koning van het Gilde draagt trots de zilveren “papegaai” op zijn borst, ten teken dat hij “de papegaai” heeft afgeschoten.

De eigenaardigheid van “die papegaai” is, dat een papegaai geen inheemse vogel is en hier in de vrije natuur ook niet kan leven. Hij past dus ook helemaal niet in zo volks gerichte en

traditiegetrouwe Gilde. Geen wonder dat ondanks de gekromde snavel van de zilveren papegaai, het wezen van de vogel een duif is. Het is een duif die en papegaai is geworden. In de oergilde werd in de maand Mei een boom midden in het dorp geplant. In die boom werd dan een witte duif bevestigd. Het moest wel een vr ouwelijke duif zijn, “een Gaaike”. De duif was toegewijd aan de godin FREYA. Zoals trouwens alle vruchtbare water was toevertrouwd aan haar. Vruchtbare water kwam uit de wolken. Wolken op hun beurt horen thuis in de lucht. Nu was het zaak om de witte duif los te schieten, zodat ze als een kleine witte wolk langs de hemel kon zweven. Niet alleen eerde men zo de Godin, men liet haar tevens weten wat er van haar verlangd werd: malse zomerregen.

De meest aangewezen boom in dit spel om “water” was de populier, de boom die het ook moet hebben van water. Voor andere doeleinden was hij toch al niet zo goed te gebruiken. Hij heeft een rechte stam en niet wijd uitstekende takken. Waar mogelijk werd de populier als schuttersboom gebruikt. Maar de populier heeft vele namen, zoals “peppel” en wat verder terug in oud Nederlands “pappel”.

Nu hebben we alle elementen om onze “papegaai” recht te doen. Het woord is een misvorming van het woord “Pappelgaai”..... boomduif. Door deze misvorming kreeg de duif een kromme snavel en ontstond de misvormde duif. Zowijst die vreemde papegaai ons de weg naar het oude gebruik bij onze voorvaderen.

Waar was toen moergestel??

Voor 1100 weten wij niets over ons dorp uit de geschriften. We moesten wachten op mensen die konden lezen en schrijven en dat waren in die tijd vooral geestelijken. De geschiedenis van Moergestel voordat het dorp parochie werd, moeten wij lezen uit de natuurlijke ligging van het dorp en uit de weinige dingen, die vanuit die tijd bewaard zijn gebleven.

Vast staat dat de Reuzel al eeuwen lang door ons dorpje stroomt. Uit een testament van St. Willebrord uit het jaar 726 weten we dat de rivier “Digena” door ons dorp loopt. “Digena” is de Latijnse naam voor “Dieze” en dat is weer een van de oude namen van de “Reuzel”. De Reuzel, die nu als een stijve deftige menheer door ons dorp snelt, moest vroeger zich in alle bochten wringen om door ons dorp heen te komen. Hier en daar liep hij van de ene kuil naar de andere en door al zijn kronkels zat er niet veel vaart in. Trouwens, het moest al heel laag water zijn om zijn loop een beetje te kunnen bepalen. Bij een flinke onweersbui had hij zijn twee oevers nodig om zijn water kwijt te raken. In de winter vulde het hele Reuzeldal zich met water. Dat had zijn voor en tegen. Als het water wegtrok waren de oevers vruchtbare grond maar men moest er ook niet te kort er bij gaan wonen om te voorkomen dat telkens het huis onderwater liep.

Wat dat betreft was de Reuzel niet te vertrouwen. In het zuiden van het dorp, aan de westkant van de Reuzel ligt een hoge rug, die zich uitstrekt over de Molenakker en de Westrik. Het land tussen deze hoge rug en de Reuzel was een goed geschikte plaats om als volksstam zich er te vestigen. Al heel vroeg moeten hier dan ook mensen gewoond hebben. Uit de bebouwing meent men te kunnen opmaken dat dit een Saksische stam geweest moet zijn. Toen de Saksische bevolking afzakte naar zuidelijke landen is een van die stammen op de Broekzij blijven hangen.

Als deze theorie waar is, dan zou meteen verklaard kunnen worden waarom de Heize zolang een wat aparte woonkern is gebleven. Want verder naar het Noorden, tussen de Reuzel en de Rootvense loop, lag ook een hoge rug, die al vroeg bewoond moet zijn geweest: de huidige dorpskern met uitlopers naar het Rootven en de Vinkenb erg. Het ziet er naar uit, dat de

bewoners van de Heize en de nederzetting in het dorp weinig of geen verbinding hadden met elkaar. Het heeft nogal wat tijd geduurd voordat de Vinkenberg een rechtstreekse verbinding had met de Broekzijde.

Oorspronkelijk kan men alleen van de een naar de ander via de Kleine Locht en de Kreijtestraat. Dat was eigenlijk een doorgangsweg, die langs het dorp liep. Maar helemaal moeilijk was het, de derde nederzetting te bereiken. Want die was gevestigd op de Oostkant van de Reuzel. Tussen deze stroom en het klein stroompje “de Rosep”, lag een smalle reep bewoonbaar land die begon aan het Hildsven en doorliep tot aan het Stokske. We praten nu over de Hild, Heilige Boom en het Stokske. De grilligheid van de Reuzel zorgde er wel voor dat deze lange rug moeilijk te bereiken was met droge voeten.

Uit deze drie nederzettingen is uiteindelijk Moergestel geboren. Maar voor het zover was, moesten er heel wat slootjes gegraven worden. Want buiten die enkele bultgen was Moergestel een grote modderpoel: de Peel in het klein. Als het waar is, wat beweerd wordt (en wat wij niet geloven) dat “Ghestele” afkomstig is van de woorden “Geest” en “Loo”, dus van “hoge zandgrond” en “bos”, dan kan dat toch alleen slaan op de “Molenakker” en dat zou weer betekenen dat juist “de Heijze” de naam aan Moergestel gegeven heeft. Om van de bevolking een eenheid te maken moest men eerst de bereikbaarheid van elkaar zien te verbeteren. De Reuzel kreeg zijn doorwaadbare plaatsen en uiteindelijk zijn bruggen. Een moeilijkheid daarbij was dat ook de brug bereikbaar gemaakt moest worden.

Als men uitgaat van de drie bewoonbare bulten kan men het volgende concluderen. Op die bulten hebben we drie nederzettingen laten neerstrijken. Moergestel heeft drie Gilden, “Sint Catharina”, “Sint Joris” en “Sint Sebastiaan”. En nu komt het verassende.

Alle drie Gilden hebben leden uit alle hoeken van het dorp. Maar vraagt men aan een echte gildeman (vooral de ouderen), “waar hoort die of die gilde thuis?” dan zal niemand twifelen en zonder meer beweren: “Sint Joris” hoort thuis aan de kant van de Hild, “Sint Catharina” moet men zoeken op de Broekzijde en de Heuvel, terwijl “Sint Sebastiaan” duidelijk in de kom van de gemeente moet worden gesitueerd. Deze bewering is alleen gebaseerd op de overlevering. Ogenschijnlijke dwaze overleving blijken toch vaak een grond van waarheid te bezitten. Zoals het verhaal van de rond-dolende romeinse officier met gouden helm in het Peelland. Men heeft hem uiteindelijk bij opgravingen terug gevonden met helm en al.